

Les esqueles de La Vanguardia

Per a alguns grups socials, formen part inseparable del ritual de la mort

—Francesca Garcia Sandoval—

Una de les seccions més llegides de la premsa barcelonina és sens dubte la de les esqueles mortuòries de La Vanguardia.

Un estudi dels continguts de les informacions que sobre els difunts aporta la família o a vegades el mateix afectat permet descobrir molts matisos reveladors. S'ofereix aquí un primer tast d'aquest estudi.

Els qui paguen la inserció d'una esquila a La Vanguardia pertanyen generalment a uns grups socials molt determinats —aristocràcia, burgesia, clergat— que no conceben la mort sense una comunicació pública a través de la premsa. Una esquila a La Vanguardia forma part inseparable, en aquests grups, del ritual de la mort.

Tenint en compte que el mitjà condiciona el missatge, La Vanguardia sol seleccionar el tipus de missatge, perquè inserir una esquila en aquest diari és sinònim de prestigi social i d'un cert estatus econòmic. En efecte, si revisem un exemplar de La Vanguardia del principi de segle comprovarem que podria semblar, més que un diari d'informació general, un full luctuós, perquè les esqueles ocupaven la totalitat de la primera plana.

Els que redacten la seva pròpia esquila

Aquesta mena d'esquila avui dia és força freqüent, perquè, com que és sinònim de prestigi

i estem en una societat en què el culte a la imatge és primordial, hi ha molta gent que vol que es notifiqui la seva mort de manera correcta, i per això deixen l'esquila redactada abans de morir, de vegades a la família i d'altres al diari mateix, que en situacions normals no l'acceptarà. No pot acceptar una esquila amb la data en blanc perquè no se sap quan la publicarà, i poden passar anys.

El subjecte emissor en aquest cas és el mort, i produeix un efecte d'astorament en el receptor. Per exemple, quan es llegeix un text com ara aquest: "Pedro Miquel Torras. Uno de tantos. He fallecido cristianamente el 2 de abril de 1991. Ruego a mis hijos, a mis familiares, a Dolores Pallach, a mi fiel sevidora Encarna y a todos los que en mi vida me han distinguido con su amistad recen una oración para el eterno descanso de mi alma. Ruego que esta esquila, por mí suscrita, sea publicada en el día siguiente de mi sepelio", o bé: "Mi esquila de defunción. Antonio Roy Cascante. Peletero de profesión, he fallecido cristianamente a la edad de 83 años, sintiéndolo mucho, dejo a mi paciente esposa Concepción, hermano Joaquín, hermanos políticos, sobrinos, primos y amigos, a los que ruego un piadoso recuerdo. Deseo que me depositen en el Servicio Municipal de Pompas Fúnebres C/ Sancho de Avila, 2. Día del entierro, 26 de febrero a las 11,50 horas. Gracias", no deixa de sobtar que sigui un mort qui se'ns adreça.

Les esqueles falses

La seva estructura externa i interna és totalment idèntica a les tradicionals, però el llenguatge està codificat i només és possible desxifrar-lo si es forma part del nucli de receptors als quals van destinades.

Tenen la particularitat d'anunciar la mort d'una persona viva. En la majoria dels casos se solen utilitzar com a venjança.

— Les fórmules retòriques per no esmentar la mort són molt variades —

LA VANGUARDIA

10 cts.
Año XLVIII. - Número 20.425

BARCELONA
FUNDADORES: D. CARLOS Y D. BARTOLOMÉ GODÓ

10 cts.
Viernes 9 de Agosto de 1929

Luis Gil Escolá ha muerto cristianamente

(E. P. D.)

Su desconsolada esposa María Ortega Ribas de Ibarra, hijos Enrique y Luis, hijas Dora, Isabel y Rosa, los jóvenes Ernesto Cobo Tort y Octavio Real Ibarra y demás familia, y la razón social «MARCÓ, LAPORTA y SUBIETAS, S. L.», al participar a sus amistades tan irreparable pérdida, les ruegan le tributen un recuerdo en sus oraciones y se sirvan asistir a las seis de la tarde, del día de hoy, a la casa mortuoria, Arrabal Santa Ana, número 24, para acompañar el cadáver a la parroquial iglesia de San Pedro y desde allí a la calle de Alcañiz, donde se despedirá el duelo.

Reus, 9 de agosto de 1929.

NO SE INVITA PARTICULARMENTE

Un dels exemples més espectaculars d'esquela falsa. Correspon a un cacic del temps de la dictadura de Primo de Rivera que era ben viu quan es va publicar a la portada de La Vanguardia.

Prop d'un miler d'esqueles estudiades

Per analitzar les necrològiques del diari *La Vanguardia* des del seu inici fins a llur posterior evolució, vaig seleccionar el material acumulat durant els anys que fa que hi treballa. Però, davant la quantitat de dades disponibles, de moment he preferit dedicar l'atenció solament a un aspecte que m'ha semblat sempre molt atractiu i suggerent. Es tracta de les esqueles atípiques, entenen com a atípiques aquelles que surten de la norma.

Per realitzar aquest treball, he revisat un total de 940 necrològiques atípiques, considerades representatives, d'origen recent, datades entre els anys 1985-1992, excepte una de 1929. Aquestes esqueles procedeixen de la col·lecció particular de C.J. Cela, unes altres del buidatge hemerogràfic que estic fent, i les restants m'han arribat de manera casual o bé intencionadament. Hem establert

l'estructura * de les esqueles tradicionals per assenyalar-ne després, partint d'aquesta base, les diferències i fer-ne d'aquesta manera la classificació qualitativa que ens ha semblat més pertinent, ja que fins ara cap estudiós no s'ha ocupat d'aquest aspecte del periodisme, i per tant no n'hi ha precedents. Tot plegat ens portarà a una sèrie de conclusions una mica parcials i limitades, però que creiem que ens servirán per tenir un coneixement d'aquest fenomen. ●

*Tenint-ne en compte els aspectes més externs, l'estructura més típica d'una esquela està formada per:
-Requadre.
-Nom i cognoms.
-Notificació de la mort.
-Sigles.
-Llista de parents.
-Comunicació de l'enterrament i de les misses.
-Súplices.

Tres exemples d'esqueles que van ser escrites en vida pel difunt, amb l'ordre que es publicuessin quan morís. Van ser publicades el 23 de juny de 1987, el 5 de juny de 1991 i el 26 de febrer de 1986, respectivament. A la part inferior de la plana, una de les poques esqueles maçòniques localitzades. Es va publicar el 18 de març de 1988.

Mercedes Costa Fumaz

† vídua de l'estimat Antoni Costas Asbert. Us he deixat sobtadament en moments de felicitat, espero que tots vosaltres, estimades filles meves M.ª Mercè, Rosa M.^a, i Angelita, abí com els meus gendres, Joan i Vilma i els meus benivolguts néts, Laura, Salvador, Sàndor, Àngela, Misa i Anna; germana, Angelita Costa; germans, Joan i Maria Costas, M.ª Dolors i Lluís Creus, juntament amb tots els meus nebots i els altres familiars i amics estimats, conserveu un dolç i alegre record meu i em tingueu present en les vostres oracions. Gràcies, Angelita Fabregat. L'enterrament tindrà lloc divendres, dia 24 a les 16 hores a Sanxo d'Àvila.

Pedro Miquel Torras

uno de tantos

He fallecido cristianamente el 2 de abril de 1991. Ruego a mis hijos, a mis familiares, a Dolores Pallach, a mi fiel servidora Encarna y a todos los que en vida me han distinguido con su amistad, recen una oración para el eterno descanso de mi alma. Ruego que esta esquila, por mí suscrita, sea publicada en el día siguiente de mi sepelio.

Mi esquila de defunción

Antonio Roy Cascante

Peletero de profesión, he fallecido cristianamente a la edad de 83 años, sintiéndolo mucho, dejo a mi paciente esposa Concepción, hermano Joaquín, hermanos políticos, sobrinos, primos y amigos, a los que ruego un piadoso recuerdo. Deseo que me depositen en el Servicio Municipal de Pompas Fúnebres, C/ Sancho de Ávila, 2. Día del entierro, 26 de febrero a las 11.50 horas. Gracias.

Actualment és difícil que passi, atès l'estricta control que segueix el diari per publicar qualsevol esquila. Això no obstant, en alguns casos costa molt de detectar aquesta pràctica.

A la plana anterior reproduïm una esquila que ens sembla interessant. Va ser publicada a *La Vanguardia* a primera plana, l'any 1929.

Aparentment té una estructura tradicional:

1r. Creu

2n. Nom: Luis Gil Escolà (no havia pas mort). Era un cacic en temps de la dictadura de Primo de Rivera.

3r. Hi apareix la frase "*Ha muerto cristianamente*"; el costum era posar "*Falleció*" o "*Ha fallecido*".

4t. Els noms dels parents eren inventats, irreals. Unint les inicials de cada un d'ells es forma la frase "Mori el Directori", maledicció dedicada al Directori Militar que governava aleshores.

5è. La Raó Social "Marcó, Laporta i Subietas" tampoc no existia com a empresa comercial. Eren els noms dels amics que el secundaven en el seu despotisme.

6è. El domicili anotat no era el del mort, sinó el del seu partit.

Aquesta esquila ha pogut ser descodificada gràcies a un lector de l'època que el va conèixer, si no, ens hauria semblat una esquila autèntica. L'any 1988 van sortir publicades tota una sèrie d'esqueles falses amb motiu del centenari dels assassinats de Jack l'Esbudellador, el sagnant i aristocràtic personatge anglès que al segle XIX va provocar una onada de consternació a tot Europa amb els seus crims.

Just en la data del centenari de la mort de la primera víctima, es va publicar a *La Vanguardia*

una esquila-recordatori d'aquella mort violenta: "*No te olvidaré*", firmat: "Jack". Al cap de pocs dies en va sortir una altra, també firmada per "Jack". Aquesta vegada no n'hem conegut el codi, i no s'ha pogut desxifrar.

Esqueles maçones

Són molt escasses, però val la pena de considerar-les. També estan codificades, i només es poden interpretar si es té algun coneixement sobre la maçoneria.

La seva estructura externa és similar a les altres, amb algun tret característic:

- Estan rodejades d'un filet negre.
- No porten creu, ni cap símbol maçònic, com el compàs o el triangle.
- El subjecte emissor és l'Associació a la qual pertanyia.
- Ens anuncien el decés amb la frase característica usada pels maçons: "Va passar a l'Orient Etern", terme que per a la francmaçoneria designa el més enllà. És el món dels morts, el dels "Mestres consumats" agrupats en la Lògia Eterna. Significa també el fitxer dels Maçons difunts.

Aquesta mena d'esqueles són pròpies d'èpoques en què l'Església Catòlica –que condemna la maçoneria– no tenia Concordat.

Maneres de notificar la mort

Hi ha fórmules molt variades d'anunciar la mort d'un ésser estimat que trenquen amb els esquemes tradicionals.

Hem trobat un gran nombre d'esqueles dins

A.L.G.D.G.A.D.U.
R.L. Justicia n.º 7

Rufino Bernabeu Cruz

H. Géminis

Miembro de esta R.L., ha pasado al Oriente Eterno en los VV. de Barcelona, el día 18 de febrero de 1988 (V.L.). Tus afligidos HH. te recuerdan desde el dolor y la esperanza.

A les planes següents, mostres d'esqueles en les quals es fa l'elogi del difunt o se'l recorda amb uns poemes. Les dates de publicació de les de la primera columna són el 6 de maig de 1988, el dia de Nadal de 1989, el 15 de maig de 1988 i el 30 de juny de 1987. Les dues de la segona columna es van publicar el 20 de novembre de 1987 i el 6 de setembre de 1987. Les de la plana 18 són del 13 de maig de 1988, el 26 de juny de 1988 i el 15 d'octubre de 1987.

— **Hi ha gent que deixa redactada la seva pròpia esquila** —

d'aquesta classificació. N'hi ha en català –les més abundants– i en castellà.

Les podríem agrupar referides a dos tipus d'emissors: Els que es rebel·len davant la mort i ho diuen de manera explícita amb termes que en demostren l'absurditat; i els que accepten la mort, fonamentats en la creença de la supervivència, pròpia de l'actitud religiosa que implica que la mort és un trànsit. Els exemples són nombrosos i es repeteixen fórmules. Vegem-ne algunes:

- "Es va adormir en la Pau de Crist" (11-XI-90).
- "S'ha adormit en la Pau del Senyor" (2-X-87).
- "Lliurà a Déu la seva ànima" (5-I-80).
- "Que heu cridat d'aquest món a Vós..." (5-II-90).
- "Ha passat d'aquest món a la vida eterna" (21-I-92).
- "Ha anat al Pare cristianament".
- "Ha entrat a la casa del Pare" (8-I-90).
- "Passà de la vida a la vida en Déu" (16-XI-87).
- "Ha trobat la pau que tant desitjava" (5-III-92).
- "Se ha dormido en la Paz del Señor" (10-XI-87).
- "Encontrarás la Paz Eterna" (6-I-90).
- "Pasó a la casa del Padre" (15-XI-87).

Amb aquestes fórmules s'aconsegueix evitar el terme "mort". Mitjançant la formulació de belles i novelles metàfores, es presenta la mort com un trànsit cap a una vida millor, com un viatge al més enllà o com un somni. S'oscil·la entre allò no dit i els desplaçaments de sentit que dissimulen la seva significació.

Un cas específic el constitueixen les esqueles d'infants, on rarament s'empra el terme "morir", sinó que s'usen fórmules com ara "Va pujar al cel" o "Volà al cel". La tradicional ubicació d'aquesta altra existència "allà dalt" explica l'ús de fórmules en què el verb "anar" és substituït per d'altres que en el seu component semàntic originari afegeixen al tret de 'moviment' el de 'cap a dalt': "La niña Susana Oliva Renard ha subido al cielo a la edad de 4 años (...)".

Un altre cas especial el conformen les necrològiques de religiosos, amb un contingut diferent al de les de la resta dels mortals. Ens notifiquen l'òbit sense al·lusió al verb "morir" i amb frases amb un fort component religiós: "Mossèn Francesc Barnils i Masat. Canonge. Ha traspasat des de Vic a la Casa del Pare assolint l'eternitat (...), perquè l'ànima, que tant ha estimat Maria, sigui per Ella guiada fins a Jesús".

Esqueles descriptives del subjecte

A través d'aquestes necrològiques, que poden ser de defunció o d'aniversari, els parents recorden i lloen les virtuts del difunt. S'hi poden llegir frases com ara aquesta: "(...) tras larga y dolorosa enfermedad (...) Fue una mujer valerosa y luchadora, que dio y entregó muchísimo y cuyas virtudes esperamos y deseamos sean tenidas en consideración por el Señor, en cuyo seno habrá podido encontrar la paz que tanto deseaba y merecía", "(...) Buen hijo, buen nieto, buen estudiante y buen deportista", o

El día 6 de mayo 1987 murió a la edad de 33 años, en un estúpido accidente de moto

Yann Legrain Fink

Rogamos a sus amigos y conocidos piensen en él.

Segon aniversari

Pepon Coromina i Farreny

Decidit, lluminós i elegant; avançava per rutes intrèpides, cultivan flors en llocs estèrils i riures en els deserts.

Tercer aniversario

José Antonio Plaza Ruiz

(10 de mayo de 1985)

Hablamos de ti, pero no con pena con sencillez, hablamos de ti, de tus cosas y también de tus gustos de lo que hacías, decías y sentías... No volverás jamás, pero perduras en las cosas y en nosotros de tal manera que nos queda imaginarte ausente para siempre.

Margarita-Nacho

Irma-Nélida Ramos Ghio

Viuda de Luis Enrique Alcaraz

Ha fallecido a la edad de 70 años, tras larga y dolorosa enfermedad, el día 29 de julio de 1987.

Fue una mujer valerosa y luchadora que dio y entregó muchísimo y cuyas virtudes esperamos y deseamos sean tenidas en consideración por el Señor en cuyo seno habrá podido encontrar la paz que tanto deseaba y merecía.

Su afligido hijo, Luis Alcaraz Ramos, e íntimos allegados, Nuria Sala, Rosendo Menta y Alberto Martí, al participar a sus amigos y conocidos tan sensible pérdida, les suplican un recuerdo en sus oraciones y la asistencia al acto del entierro que tendrá lugar hoy, día 30, a las 8.20 horas de la mañana, en las capillas del I.M.S.F. (Sancho de Avila, 20), donde se celebrará la ceremonia religiosa.

No se invita particularmente.

Primer aniversario

Alex Alonso Gibal

2-4-69/22-11-86. Buen hijo, buen nieto, buen estudiante y buen deportista. No es posible sacarte de nuestros corazones. Te queremos y te necesitamos tanto. Desde donde estés reza por nosotros y haznos un sitio a tu lado. Tus padres, hermano, abuelos, tíos, profesores, familiares y amigos todos te quieren y nunca, nunca te olvidarán. Rezaremos juntos el sábado día 21, a las 6 horas de la tarde en la Iglesia del colegio del Padre Mañanet (Trav. de les Corts, 343)

Don José Luis Garí de Arana

falleció en Barcelona, el día 5 de septiembre de 1987, confortado con los Santos Sacramentos i la Bendición Apostólica. (E.P.D.) Su afligida esposa, María Antonia Sagnier y Sentmenat; hijos, Marta y Jorge; hijo político, Roberto de Robert y Topete (marqués de Serralavega); madre política, excelentísima señora marquesa de Sentmenat; nietos, hermanos, hermanos políticos, amigos y demás familia, les suplican un recuerdo en sus oraciones. El funeral por su eterno descanso se celebrará el día 17 de septiembre, a las veinte horas, en la Iglesia de los PP. Franciscanos, calle Santaló, 80, de Barcelona.

A JESUS CRUCIFICADO

¡Quién pudiera anular de sus pecados la Infamia, que en la Cruz te suspendiera; y quién su sangre devolver pudiera a esos miembros por mí tan desangrados!

Abrazaría yo tus pies sagrados si en mi ruindad clavado no me vieras; y me abrazaras Tú si en la madera, no tuvieras tus brazos tan clavados. Yo las hice, y hoy quiero en cada herida, aunque abra más tus llagas de esa suerte, meter mi vida en trozos dividida.

Perder quiero la vida y no perderte; aunque es bien poco que hoy te des tu vida quien ayer, oh Jesús, te dio tu muerte.

† PABLO CAVESTANY

— La inclusió de poemes o frases elogioses per al difunt són força habituals —

La niña

Susana Oliva Renard

ha subido al cielo a la edad de 4 años. Sus apenados: padres, Enrique y Marga; abuelos, Enrique y M.ª de la Luz; hermanos, Marta y Enrique, y demás familia, al participar a sus amigos y conocidos tan sensible pérdida, les agradecerán un piadoso recuerdo en sus oraciones. El acto del entierro tendrá lugar hoy, martes, a las 4.30 de la tarde, en el hospital de San Juan de Dios y seguidamente será trasladada al cementerio de Vilanova y la Geltrú. Esplugas de Llobregat, 17 de mayo de 1988. No se invita particularmente.

Joan Mustarós i Soler

Ara fa un any, el malhaurat destí ens prengué la teva companyia. Però, les teves il·lusions, la teva alegria, els teus projectes, la teva bonhomia, són amb nosaltres.

"Et tenim sempre present, Joan".

Primer aniversari

Miquel Serra i Costa

Morí als 35 anys

Que la teva Pau Eterna
consoli nostre dolor,
sia el record fortalesa
cada avui renovació.
Tu et mereixes la gran joia
d'ésser viu al nostre cor,
que l'amor i l'esperança
té més força que la mort.

La seva esposa, filles, pares, germans, família tota i amics, us preguem una oració. Se celebraran misses a les parròquies de Sta. Eulàlia, d'Esparreguera i Sta. Maria, de Blanes, avui, dia 15, a les 8 del vespre.

"Segon aniversari (...) Decidit, lluminós i elegant; avançava per rutes intrèpides, cultivant flors en llocs estèrils i riures en els deserts".

Esqueles amb poemes

Aquest tipus de necrològica se sol fer pels aniversaris. Després del nom del difunt hi ha un poema, que pot ser d'un autor conegut, variacions de la Sagrada Escriptura o del Kempis o bé dels mateixos familiars. En aquests darrers se sol fer una semblança més o menys breu i gairebé sempre elogiosa del mort.

Aquest costum d'inserir textos sagrats o d'autors coneguts és nou en les necrològiques contemporànies, però té un antecedent en els epitafis dels segles XVIII i XIX, en què era una pràctica habitual.

Les esqueles d'aniversari

Són les que han canviat més, tant de forma com de contingut.

L'estructura externa és simple, generalment no porten requadre ni sigles. Anuncien l'aniversari i la família demana un record i una oració. Tenen similitud amb les primeres esqueles aparegudes a mitjan segle XIX, que pràcticament passaven desapercebudes. De tota manera, el canvi fonamental s'ha produït en el contingut, perquè la família intenta establir-hi "un diàleg" amb el que va marxar, i de vegades fins i tot se li dona compte de com segueixen els que queden aquí, què fan i com l'estimen.

De vegades fa un efecte sorprenent, perquè van dirigides a un receptor inexistent —el mort— en comptes de la col·lectivitat: "Els que t'estimem no t'oblidem i preguem Déu per a tu, avui més que mai".

Una altra característica d'aquest grup d'esqueles és que el temps verbal sol ser en present, i s'observa una riquesa expressiva més gran en les que estan redactades en català.

Canvis en el missatge

Després de revisar totes aquestes necrològiques, hem constatat que des de fa uns anys apareixen nous tipus d'esqueles que no hi havia en èpoques anteriors i que només poden publicar-se en un règim democràtic en el qual hi ha pluralitat religiosa. Abans l'església Catòlica fixava unes normes pel que fa al contingut.

D'altra banda, hi ha un canvi profund en els missatges, fonamentalment en les esqueles d'aniversari, amb la creació de noves fórmules que tendeixen a l'ocultació del fenomen de la mort, amb belles metàfores que n'atenuen la lletjor. En aquest sentit, hi ha més expressivitat en les que estan redactades en català que en les castellanes. ●

— A vegades s'han
publicat esqueles de
persones vives —